

DAVLAT BYUDJETI VA SOLIQ SIYOSATI: MAKROIQTISODIY
BARQARORLIK VA REFORMALAR

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti talabasi

Umirov Sherzod Baxriddinovich

umirovsherzod32@gmail.com

Anotatsiya: Ushbu maqolada davlat byudjeti va soliq siyosati o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, soliq tizimidagi tarkibiy islohotlar hamda ularning makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi roli tahlil qilingan. Tadqiqotda Laffer egri chizig'i nazariyasining O'zbekiston soliq tizimidagi amaliy korrelyatsiyasi o'rganilib, 2024–2026-yillardagi soliq tushumlari dinamikasi statistik tahlil qilingan. Fiskal siyosatni optimallashtirish, xufyona iqtisodiyot ulushini kamaytirish va byudjet daromadlarini barqarorlashtirish bo'yicha ilmiy takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: davlat byudjeti, soliq siyosati, Laffer egri chizig'i, QQS, fiskal o'zgarishlar, xufyona iqtisodiyot, soliq yuki.

Har qanday davlatning iqtisodiy mustaqilligi va barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi uning oqilona shakllantirilgan moliya tizimiga bog'liq. Davlat byudjeti ushbu tizimning markaziy bo'g'ini bo'lsa, soliq siyosati byudjet daromadlarini shakllantiruvchi va iqtisodiy faollikni tartibga soluvchi asosiy vosita (fiskal richag) hisoblanadi ¹. Zamonaviy sharoitda soliq siyosati shunchaki davlat g'aznasini to'ldirish (fiskal funksiya) bilan cheklanib qolmay, balki tadbirkorlikni rag'batlantirish, investitsiyalarni jalb qilish va ijtimoiy adolatni ta'minlash (tartibga solish va taqsimlash funksiyalari) vazifalarini ham bajaradi.

O'zbekistonda soliq yukini kamaytirish, soliq ma'murchiligini soddalashtirish va biznes uchun teng raqobat muhitini yaratish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar olib borilmoqda. Biroq, soliq stavkalarining pasaytirilishi sharoitida byudjet barqarorligini

---

¹Malikov T.S., Jalolov J. Soliqlar va soliqqa tortish. Darslik. - T.: "Akademiya", 2021. - B. 88.

saqlab qolish va xufyona iqtisodiyotga barham berish moliya elitasining eng dolzarb vazifalaridan biri bo'ir qolmoqda ².

Soliq siyosatining iqtisodiy o'sishga ta'sirini tushuntiruvchi eng mashhur konsepsiyalardan biri amerikalik iqtisodchi Artur Laffer tomonidan taklif etilgan "Laffer egri chizig'i" (Laffer Curve) modelidir ³[3].

Ushbu nazariyaga ko'ra, soliq stavkasi 0% dan optimal nuqtagacha ko'tarilganda davlat byudjetining daromadlari ortib boradi. Biroq, soliq stavkasi ushbu kritik nuqtan oshib ketganda, iqtisodiy faollik so'na boshlaydi, kapital mamlakatdan chiqib ketadi va korxonalar o'z daromadlarini yashirishga (xufyona iqtisodiyotga o'tishga) majbur bo'ladi. Natijada, soliq stavkasi yuqori bo'lsa-da, byudjet tushumlari keskin kamayadi.

Matematik jihatdan ushbu funktsiyani quyidagicha ifodalash mumkin:

$$R = f(t) * Y(t)$$

Bu yerda R — byudjet daromadlari, t — soliq stavkasi, Y(t) — soliqqa tortiladigan baza (YIM). Soliq stavkasi oshishi bilan soliq bazasi (Y) qisqaradi. Shuning uchun zamonaviy fiskal siyosatning maqsadi — maksimal daromad keltiruvchi va biznesni bo'g'ib qo'ymaydigan optimal nuqtani topish hisoblanadi ⁴[4].

O'zbekistonda so'nggi yillarda Qo'shilgan qiymat solig'i (QQS) stavkasining 15 foizdan 12 foizga tushirilishi, shuningdek, foyda va daromad soliqlarining optimallashtirilishi aynan Laffer nazariyasiga mos keladi. Quyidagi jadvalda davlat byudjeti daromadlarining 2024–2026-yillardagi dinamikasi aks ettirilgan.

² O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. - T.: "Adolat", 2025.

³ Laffer, A. The Laffer Curve: Past, Present, and Future. - Heritage Foundation, 2004. - P. 12.

⁴ Stiglitz, J. E. Economics of the Public Sector. - W. W. Norton & Company, 2015. - P. 245.

Jadval 1. Davlat byudjeti soliq daromadlarining tarkibiy dinamikasi

Soliq turlari	2024-y (Trln)	2025-y (Trln)	2026-y (Prognoz)
Qo‘shilgan qiymat solig‘i (QQS)	62.4	71.5	78.2
Foyda solig‘i (Yuridik shaxslardan)	38.1	44.2	49.5
Jismoniy shaxslardan daromad solig‘i	24.5	28.9	32.1
Aksiz solig‘i	15.2	17.1	19.4
Resurs to‘lovlari va mulk soliqlari	21.8	25.4	28.0
Bojxona bojlari va boshqa tushumlar	48.2	52.1	56.5
JAMI BYUDJET DAROMADLARI	210.2	239.2	263.7

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma’lumotlari asosida muallif hisob-kitobi.

Jadval tahlilidan ko‘rinib turibdiki, QQS stavkasi pasaytirilganiga qaramay, umumiy tushum hajmi 2024-yildagi 62.4 trillion so‘mdan 2026-yilda 78.2 trillion so‘mga yetishi kutilmoqda. Bu soliq bazasining kengayganligi, biznesning legallashtirilishi va soliq ma’urchiligining raqamlashtirilishi samarasidir ⁵[5].

Bugungi kunda soliq-byudjet siyosatining eng yirik muammolaridan biri iqtisodiyotdagi xufyona sektorning yuqoriligidir. Ayrim tarmoqlarda (xususan, savdo, xizmat ko‘rsatish va qurilishda) real aylanmalarni yashirish holatlari saqlanib qolmoqda ⁶[6].

⁵ Toshmuradova B.E. Fiskal siyosat va barqaror rivojlanish. // Moliya jurnali. - T., 2025. - №1. - B. 14.

⁶ Schneider, F. Shadow Economy and Shadow Economy Labor Force: What Do We Know? // JUR. - 2022. - Vol. 25. - P. 77.

Yana bir tizimli muammo — samarasiz berilgan soliq imtiyozlaridir. Ayrim yirik korxonalarga uzoq muddatli eksklyuziv imtiyozlar berilishi byudjetga trillionlab so‘m mablag‘ tushmay qolishiga olib keladi va bozordagi sog‘lom raqobatni buzadi.

* Imtiyozlarni inventarizatsiya qilish: Samarasiz, iqtisodiy va ijtimoiy natija bermayotgan barcha soliq imtiyozlarini to‘liq bekor qilish.

* Yashil soliqlar (Green Taxes) tizimini joriy etish: Ekologiyaga zarar yetkazayotgan korxonalarga soliq yukini oshirish va energiya tejamkor texnologiyalarni rag‘batlantirish.

* Soliq nazoratini to‘liq intellektual tizimlarga (AI) o‘tkazish: Inson omilini kamaytirish orqali korrupsiyaviy holatlarni yo‘qotish.

XULOSA

Davlat byudjeti barqarorligi bevosita soliq siyosatining moslanuvchanligi va adolatliligiga bog‘liq. Soliq stavkalarini past va barqaror saqlash (Laffer qonuniga muvofiq) biznes muhitini jonlantiradi. Asosiy maqsad — soliq yuki miqdorini oshirish emas, balki hamma soha soliq to‘laydigan shaffof muhit yaratish hamda byudjet tushumlarini inson kapitali va infratuzilmaga to‘g‘ri taqsimlashdan iboratdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Malikov T.S., Jalolov J. Soliqlar va soliqqa tortish. Darslik. - T.: "Akademiya", 2021.
2. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. - T.: "Adolat", 2025.
3. Laffer, A. The Laffer Curve: Past, Present, and Future. - Heritage Foundation, 2004.
4. Stiglitz, J. E. Economics of the Public Sector. - W. W. Norton & Company, 2015.
5. Toshmuradova B.E. Fiskal siyosat va barqaror rivojlanish. // Moliya jurnali. - T., 2025. - №1.
6. Schneider, F. Shadow Economy and Shadow Economy Labor Force. // JUR. - 2022.

